

УДК 378:65.012.8

Ольга В. Діброва

Київський національний університет технологій та дизайну
**ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

У статті обґрунтовується необхідність детального розгляду інформаційної складової у системі економічної безпеки вищого навчального закладу та її значення в системі управління економічною безпекою вищого навчального закладу, проаналізовані основні складові економічної безпеки вищого навчального закладу.

Ключові слова: економічна безпека, інформаційна система, інформаційні технології, вищий навчальний заклад, система економічної безпеки.

Ольга В. Диброва

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**ИНФОРМАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ**

В статье обосновывается необходимость детального рассмотрения информационной составляющей в системе экономической безопасности вуза и его значение в системе управления экономической безопасностью высшего учебного заведения, проанализированы основные составляющие экономической безопасности вуза.

Ключевые слова: экономическая безопасность, информационная система, информационные технологии, высшее учебное заведение, система экономической безопасности.

Olga V. Dibrova

Kyiv National University of Technologies and Design
**INFORMATION COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY
INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION**

The article substantiates the necessity of detailed consideration of the information component in the system of economic security of the higher educational institution and its importance in the system of economic security management of the higher educational institution, analyzes the main components of economic security of the higher educational institution.

Keywords: economic security, information system, information technologies, higher educational institution, system of economic security.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сьогодні вищі навчальні заклади України зазнають негативного впливу через наслідки криз в економіці, політичній, соціальній галузях держави. За таких умов на функціонування закладів вищої

освіти чинять вплив як зовнішні, так і внутрішні загрози, що виникають при здійсненні освітньої, наукової та господарської діяльності.

Діяльність з організації системи економічної безпеки вищого навчального закладу полягає у виявленні чинників, явищ або процесів, що можуть завдати шкоду ВНЗ або негативно вплинути на його функціонування. Такі чинники є загрозами, а система економічної безпеки вищого навчального закладу має бути організована задля завчасного попередження загроз та реагування на ймовірні небезпеки власній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням економічної безпеки та загроз її стану присвячено увагу у працях таких науковців як: І.С. Стеців [10], Л.П. Снігир [11], А.С. Соснін [12], В.Ф. Гапоненко [3], В.П. Мак-Мак [8], О.А. Грунін [5], С.О. Грунін [5], М.Д. Гласний [4], Ж.Б. Рахметуліна [9], А.Н. Фомічев [13] та інші.

Невирішені частини дослідження. Економічна безпека як характеристика діяльності ВНЗ, зазнає суттєвих змін у зв'язку з пришвидшенням зміни чинників розвитку закладів освіти, тому, повинна відбуватись зміна підходів до розуміння і самого поняття, і до управління процесами забезпечення економічної безпеки ВНЗ та системи освіти в цілому.

На сьогоднішній день недостатньо уваги приділено проблемам обґрунтування чинників загроз економічній безпеці вищих навчальних закладів. Для створення ефективної системи економічної безпеки ВНЗ, потрібно мати чітке уявлення про об'єкти захисту, про відповідні загрози та здатність попередити їх.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження інформаційної складової економічної безпеки вищого навчального закладу для створення ефективної системи забезпечення економічної безпеки ВНЗ.

Виклад результатів та їх обґрунтування. Вищий навчальний заклад – складна система. У ньому переплітаються і уживаються інтереси особистості і груп, стимули і обмеження, жорстка технологія і інновації, дисципліна і вільна творчість, нормативні вимоги і неформальні ініціативи. Проблема забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів набуває в Україні особливої актуальності.

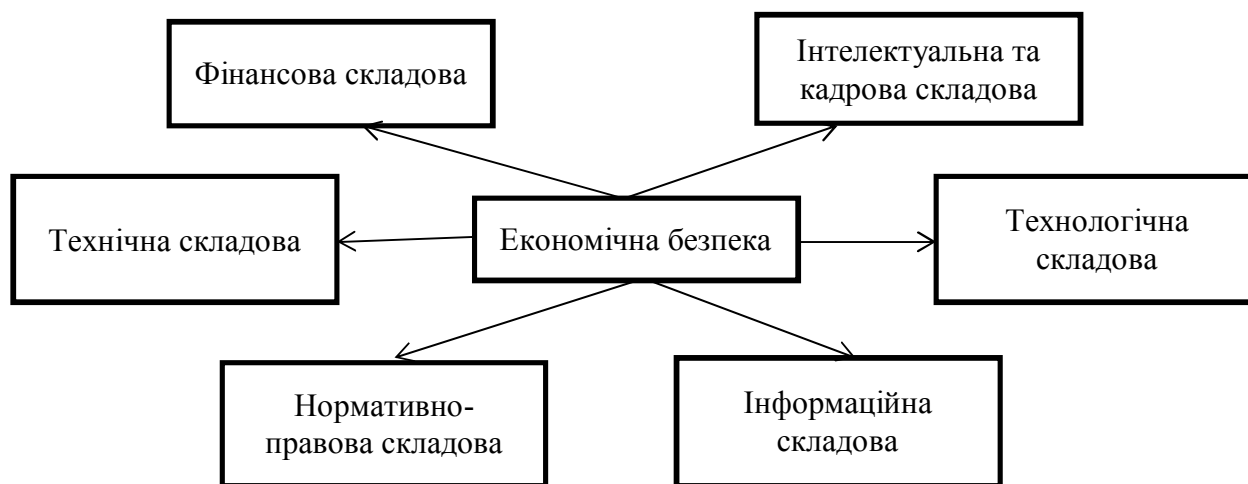
Це пояснюється зростанням конкуренції між ВНЗ, що пов'язана поширенням комерційних освітніх установ і погіршенням демографічного стану в країні; високою динамікою чинників, які визначають порядок функціонування освітніх установ, що створює необхідність у постійному відволіканні ресурсів ВНЗ на розробку адаптаційних механізмів замість їх спрямування на освітні цілі; економічною нестабільністю та скороченням бюджетного фінансування освіти і науки, відсутністю механізмів страхування ризиків прийняття управлінських рішень в сфері освіти та іншими факторами.

Особливу увагу належить приділити розробці теоретичних основ та практичних механізмів забезпечення економічної безпеки пов'язаних із

забезпеченням інформаційної складової системи економічної безпеки, оскільки саме вона підпадає під найбільший вплив зовнішніх загроз.

На сьогодні серед науковців немає єдиної думки щодо того, якою має бути структура системи економічної безпеки вищого навчального закладу. Економічна безпека вищого навчального закладу тісно пов'язана з його економічною і фінансовою та інформаційною незалежністю, стабільністю розвитку і невразливістю до негативних тенденцій, дотриманням економічного суверенітету, забезпеченням протидії економічному та фінансовому тиску, корупції, шантажу, примусу тощо.

Система економічної безпеки вищого навчального закладу має наступну структуру (рис. 1).

Джерело: розроблено на основі [16].

Рис. 1. Структура економічної безпеки

Далі розглянемо кожну складову економічної безпеки вищого навчального закладу детальніше.

1. Фінансова складова – це взаємовідносини у галузі фінансів, що виникають під час здійснення фінансово-економічної діяльності вищого навчального закладу.

2. Інтелектуальна й кадрова складові: зорієнтовані на роботу з професорсько-викладацьким складом, на підвищення ефективності діяльності всіх категорій персоналу і одночасно створення необхідних умов для розвитку особистості, на збереження й розвиток інтелектуального потенціалу.

3. Технічна складова: наявність аудиторних площ, забезпечення навчального процесу необхідною технікою.

4. Технологічна складова: забезпечення проведення занять із дотриманням вимог щодо викладання навчальних дисциплін.

5. Нормативно-правова складова: забезпечення матеріалами чинного законодавства України.

6. Інформаційна складова: безпека використання інформації [14].

На сьогодні питанням інформаційної складової економічної безпеки, зокрема інформаційній безпеці вищого навчального закладу приділяється недостатньо уваги.

В даний час сформувався стійке ставлення до інформації всіх видів, як до найціннішого ресурсу. Пояснюється це небувалим зростанням обсягу інформаційних потоків в сучасному суспільстві. В першу чергу це відноситься до тих напрямком державної діяльності, які є найбільш важливими в життєзабезпеченні суспільства, а саме: економіка; наука; освіта; соціальна сфера. Всі ці напрямки тісно перетинаються, і розвиток кожного напрямку залежить від якості використовуваної інформації, її достовірності і повноти, оперативності та форми подання.

Тому особлива увага повинна приділятися проблемам формування, використання і захисту інформаційних ресурсів на основі застосування інформаційних і комунікаційних технологій. Вищий навчальний заклад є джерелом вищої освіти, направленою на розвиток держави в цілому. ВНЗ, є володарем значних інформаційних ресурсів різних видів і типів, виражених в різних формах, що впливають на його діяльність.

Значимість цих ресурсів надзвичайно, висока і, тому існує необхідність постійно утримувати їх в цілості, тобто зростає потреба захисту цих ресурсів як від несанкціонованого використання, так і від впливу інших непередбачуваних факторів. Для забезпечення надійного захисту, необхідно постійно тримати в увазі, і аналізувати всілякі джерела загроз, зіставляти їм уразливості і визначати потенційні загрози, реалізація яких прямо або побічно може завдати шкоди інформаційній системі ВНЗ [14, 15].

Інформаційні ресурси будь-якого вузу включають в себе документальні та інформаційні потоки для забезпечення навчального та наукового процесів у вузі. До них відносяться робочі плани спеціальностей, робочі програми дисциплін, навчальні графіки, відомості про контингент вузу, накази і розпорядження ректора університету і деканів факультетів, електронний каталог бібліотеки, електронні журнали та інші повнотекстові бази даних, як створювані на місці, так і придбані.

Сукупність інформаційних ресурсів, поряд з висококваліфікованим персоналом є однією зі складових успішного функціонування вищого навчального закладу. Всі матеріали, підготовлені у ВНЗ, пов'язані з забезпечення навчального процесу, є службовими, і вимагають особливого поводження. Частина з них не підлягає розголошенню, інші матеріали вимагають спеціального режиму використання. Це підтверджує, що у ВНЗ, циркулює інформація різного рівня доступу і функціонального наповнення. Інформаційна складова полягає у здійсненні ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства.

Інформаційна система ВНЗ, є організаційно-технічною системою, в якій реалізуються інформаційні технології, і передбачається використання

апаратного, програмного та інших видів забезпечення, необхідного для реалізації інформаційних процесів збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку і розповсюдження інформації. Основою сучасної ІС вищої школи, як правило, складають територіально розподілені комп'ютерні системи елементи яких розташовані в окремих будівлях, на різних поверхах цих будинків і пов'язані між собою транспортним середовищем. Основою технічних засобів таких систем становлять ЕОМ, периферійні, допоміжні пристрої і засоби зв'язку, що сполучаються з ЕОМ.

Головною метою будь-якої системи інформаційної безпеки є гарантування стійкого функціонування об'єкта, запобігання загрозам його безпеки, захист законних інтересів замовника від протиправних посягань, запобігання розкраданню грошових коштів; розголошуванню, втратам, витоку, спотворенню і знищенню службової інформації; забезпечення нормальної виробничої діяльності всіх підрозділів об'єкта. Система інформаційної безпеки має також сприяти підвищенню якості.

Організація забезпечення інформаційної безпеки повинна носити комплексний характер. Вона повинна ґрунтуватися на глибокому аналізі негативних всіляких наслідків. Аналіз негативних наслідків передбачає обов'язкову ідентифікацію можливих джерел загроз, чинників, що сприяють їх прояву (уразливостей) і як наслідок визначення актуальних загроз інформаційної безпеки.

Джерела загроз – це потенційні можливі антропогенні, техногенні і стихійні загрози безпеці. Під загрозою (в цілому) розуміють потенційно можливу подію, дія (вплив), процес або явище, яке може привести до нанесення збитку. Під загрозою інтересам суб'єктів інформаційних відносин розуміють потенційно можливу подію, процес або явище яке за допомогою впливу на інформацію або інші компоненти ІС може прямо або побічно призвести до нанесення шкоди інтересам даних суб'єктів [14, 15].

Всі джерела загроз інформаційній безпеці можна розділити на три основні групи:

1. Обумовлені діями суб'єкта (антропогенні джерела) – суб'єкти, дії яких можуть призвести до порушення безпеки інформації, дані дії можуть бути кваліфіковані як умисні або випадкові злочину. Джерела, дії яких можуть призвести до порушення безпеки інформації можуть бути як зовнішніми так і внутрішніми. Дані джерела можна спрогнозувати, і вжити адекватних заходів.

2. Обумовлені технічними засобами (техногенні джерела) – ці джерела загроз менш прогнозовані і безпосередньо залежать від властивостей техніки і тому вимагають особливої уваги. Дані джерела загроз інформаційній безпеці, також можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми.

3. Стихійні джерела – дана група об'єднує обставини, що становлять непереборну силу (стихійні лиха, або ін. Обставини, які неможливо передбачити або запобігти або можливо передбачити, але неможливо

запобігти), такі обставини, які носять об'єктивний і абсолютний характер, поширюється на всіх. Такі джерела загроз абсолютно не піддаються прогнозуванню і, тому заходи проти них повинні застосовуватися завжди. Стихійні джерела, як правило, є зовнішніми по відношенню до захищається і під ними, як правило, розуміються природні катаклізми.

Рівень інформаційної складової економічної безпеки визначається використанням неповної, неточної і суперечливої інформації у процесі приймання управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах на економічну безпеку підприємств вагомий вплив має її інформаційна складова. Це обумовлено тим, що саме через інформаційне середовище здійснюються багато загроз та ризиків у різних сферах економічної діяльності. Аналіз загроз інформаційній безпеці є одним з ключових моментів політики безпеки будь-якої інформаційної системи.

Розробляючи політику безпеки, відповідним службам вищого навчального закладу доцільно враховувати, що захист інформації полягає не тільки в створенні відповідних механізмів, а являє собою регулярний процес, що здійснюється на всіх етапах життєвого циклу інформаційної системи, із застосуванням єдиної сукупності законодавчих, організаційних і технічних заходів, спрямованих на виявлення, відображення і ліквідації різних видів загроз інформаційній безпеці та як наслідок економічній безпеці вищого навчального закладу. Оскільки система вищої освіти країни є ваговою складовою державної структури загалом та складною соціально-економічною системою, тому слід враховувати внутрішні та зовнішні чинники, що безпосередньо та опосередковано впливають на безпеку економічного стану цього закладу.

Література

1. Боголіб Т. М. Принципи управління вузом: Монографія / Т. М. Боголіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2004. – 204 с.
2. Системи якості ВНЗ: теорія і практика / Л. М. Віткін, Л. М. Волков, О. І. Хімичева, А. С. Зенкін. – К.: Наук. думка, 2006. – 301 с.
3. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В. Ф. Гапоненко, А. А. Беспалько, А. С. Власков. – М.: Издательство «Ось-89», 2007. – 111 с.
4. Гласный М. Д. Атмосфера угроз / М. Д. Гласный // Риск-менеджмент. – 2008. – № 7-8, июль-август. – 11 с.
5. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 41 с.
6. Гадышев В. А. Классификация угроз экономической безопасности предприятия / В. А. Гадышев, О. Г. Поскочинова // Вестник Санкт-Петербургского университета ГПС МЧС России. – 2011. – № 2. – С. 27–31.

7. Карпова К. В. Вищий навчальний заклад приватної форми власності як об'єкт економічної безпеки та суб'єкт господарської діяльності [Електронний ресурс] / К. В. Карпова // Ефективна економіка. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

8. Мак-Мак В. П. Служба безпеки підприємства / В. П. Мак-Мак. – М.: Баярд, 2003. – С. 11–12.

9. Рахметулина Ж.Б. Механізми зниження ризиків в підприємницькій діяльності: Монографія / Ж. Б. Рахметулина. – Шымкент: Южно-Казахстанский государственный университет им. М. Ауезова, 2011. – 176 с.

10. Стеців І. С. Економічна безпека ВНЗ: сутність та особливості планування / І. С. Стеців // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2010. – № 691: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 218–222.

11. Снігір Л. П. Класифікація загроз економічній безпеці вищого навчального закладу / Л. П. Снігір // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – №5, Т. 1.

12. Соснин А. С. Менеджмент безпеки підприємництва / А. С. Соснин, П. Я. Прыгунов. – Киев: Издательство Европейского университета, 2002. – 101 с.

13. Фомичев А. Н. Риск-менеджмент: Учебник / А. Н. Фомичев. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2008. – 376 с.

14. Чубукова О. Ю. Адаптація системи управління економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. Ю. Чубукова, О. В. Ольшанська // Ефективна економіка. – 2015. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

15. Ольшанська О. В. Сучасні аспекти когнітивістики в економічному розвитку / О. В. Ольшанська // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2014. – № 6 (81). – С. 78–82.

16. Мехеда Н. Г. Складові економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Н. Г. Мехеда, М. Горбань. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_107308.doc.htm.